

Orgaan van de „Vereniging Vrienden van het Zaanse Huis”
Voortzetting van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans”

Administratie: Zonnewijzerspad 8, Zaanse Schans

Redactie: Parkstraat 44, Zaandam

Verschijnt 3-maandelijks

September 1980 No. 75

ACHTTIENDE JAARVERGADERING

Op maandag 3 november 1980 in „De Walvis” op de Zaanse Schans zaal „Het blauwe End”, aanvang 8 uur precies.

Dit is de enige uitnodiging.
Wilt u de datum in uw agenda noteren?

1. Opening
2. Notulen vergadering 29 oktober 1979
3. Ingekomen stukken
4. Jaarverslag v.d. secretaris
5. Jaarverslag v.d. penningmeester

6. Rapport Kascommissie de heren K. Kok en H. Poppen
Benoeming nieuwe commissie
7. Bestuursverkiezing. Aftredend zijn de heren Ads Bouman en C. Buijs
8. Verslag van de Correspondenten-vergadering
9. Rondvraag

PAUZE

10. Lezing van de heer J.J. Stolp van de Archeologische Vereniging: „Prae-historisch wonen in de Zaanstreek” (met dia vertoning)
11. Sluiting

VAN BOUWVAL TOT 'MONUMENT' VI

In de laatste aflevering van deze serie aandacht voor oude huizen die ons oog strelen en die bouwkundig gezien een interessant verleden hebben, maar die niet op de Monumentenlijst voorkomen. Dus niet „beschermd” zijn. Zo'n pand kan dan weer wat we noemen „beeldbepalend” zijn of niet en voor het goedkeurings- en vergunningenbeleid is van belang of het huis staat in een beschermd gebied. Een beschermd gebied is een beschermd stads- of dorpsgezicht. Dat zijn delen van een stad of dorp waarvan het karakter nog waarneembaar is doordat een groot deel van de bijzondere historische kenmerken bewaard is gebleven.

Beeldbepalende huizen in een beschermd gebied

Beeldbepalende huizen zijn huizen die weliswaar geen monument zijn, maar die toch monumentale waarde hebben. Door hun goede hoofdvorm, verhoudingen en materialen passen ze voortreffelijk in een stads- of dorpsgezicht. Hebt u verbouwingsplannen voor zo'n beeldbepalend pand in een beschermd gebied of in een gebied dat binnenkort zal worden beschermd, zoals de *Gortershoek* in Zaandijk, dan hangt wat u wel of niet mag af van het soort verbouwing dat u voor

ogen staat. Het kan gaan om herstel van het binnenwerk of om werkelijk grote veranderingen aan de buitenzijde, bijv. uitbreiding of het veranderen van een pakhuis in een woonhuis. In beide gevallen hebt u zoals gebruikelijk de gemeentelijke bouwvergunning nodig, moet de welstandscommissie zich over de plannen uitspreken als het gaat om de buitenkant, moeten woon- en bouwtechnische aspecten worden bekeken, etc. In beide gevallen kunt u ook subsidie aanvragen en krijgen van CRM, provincie en gemeente, want omdat uw huis beeldbepalend is én omdat het staat in een beschermd stads- of dorpsgezicht, wordt het waar het de subsidiemogelijkheden betreft behandeld als ware het een monument. Het verschil zit 'm in de toetsing van de plannen door Monumentenzorg, die plaats vindt wanneer u aan het uiterlijk van het pand veranderingen wilt aanbrengen. Als Monumentenzorg het met uw plannen eens is, verleent de gemeente de bouwvergunning. Is Monumentenzorg het niet met de plannen eens, dan stuurt men ze in dit geval door naar het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, die de zaak bekijkt op woontechnische kwaliteit. Vindt men het daar wat dat betreft in orde, dan kunnen uw plannen door-

gang vinden en krijgt u alsnog de bouwvergunning. Toetsing door Monumentenzorg vindt niet plaats bij inwendige veranderingen aan het huis.

Niet-beeldbepalende huizen in een beschermd gebied

Ook hier komt Monumentenzorg aan te pas als u aan het uiterlijk van het pand veranderingen wilt aanbrengen. In een beschermd gebied wil men immers dat de huizen er „passend” uitzien! De toetsing is in dit geval overigens van meer stede-bouwkundige aard.

Inpandige veranderingen toetst Monumentenzorg ook hier niet. Zowel bij interne veranderingen als bij uitwendige verbouwingen is de CRM-subsidieregeling niet van toepassing. Wel bestaat de mogelijkheid een beroep te doen op de zogenaamde „klusjesregeling”.

„Klusjesregeling”

Dit is een subsidieregeling van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening voor verbetering van particuliere woningen. Het moet dan wel gaan om verbeteringsplannen van minder dan f 90.000,—. De regeling heeft betrekking op verbeteringen van indeling en/of woongerief, het opheffen van bouwtechnische gebreken en ingrijpende woonverbeteringen en geldt ook vaak voor het treffen van collectieve voorzieningen.

Op deze subsidieregeling kan iedere eigenaar-bewoner en

eigenaar-verhuurder een beroep doen, waar het huis ook staat.

Voorlichting

Inlichtingen over mogelijke subsidies van het Ministerie van CRM vindt u in de brochure „Beschermd monumenten en de Rijksdienst voor Monumentenzorg”, die op aanvraag bij het Ministerie te krijgen is. Voor inlichtingen over mogelijke subsidies van V & RO, provincie en gemeente kunt u contact opnemen met de betreffende afdeling op het gemeentehuis. Op de afdeling Voorlichting aan de Peperstraat in Zaandam, in de hal van het Gemeentehuis en op de hulpsecretarieën in Zaanstad ligt een aantal handige folders over deze onderwerpen die u wegwijs kunnen maken. Over beroep tegen overheidsbeschikkingen, gemeentegaranties bij koop of verbetering van woningen, een folder over de „klusjesregeling” en het aanvragen van een woonvergunning, maar ook over bijv. subsidies voor warmte-isolatie en woonaanpassingen ten behoeve van gehandicapten.

Marie-Louise Tiesinga

Met dank aan: de heer ing. S. van der Werf van het makelaarskantoor Boomsma & Co te Amsterdam, de heer S. de Jong van Monumentenzorg te Zeist, de sectie Monumentenzorg en de afdeling Voorlichting van de Gemeente Zaanstad en de heren J.B. Rang en R. Kuiper van de Nederlandse Middenstandsbank te Zaandam.

SHANTYTOWN IN NIEUW ZEELAND

Een bezienswaardig stadje, als de Zaanse Schans

Van de goudkoorts in de vorige eeuw, heeft ieder wel eens gehoord. Misschien ook nog van het begrip „Klondyke”, maar dat in die tijd in Nieuw Zeeland goud is gevonden, is nu niet bepaald algemeen bekend. Toch is dat in het midden van de vorige eeuw het geval geweest. In en na die tijd werden ook daar vele goudzoekers aangetrokken, o.a. Chinezen. Zij vestigden zich in de wilde bossen van het Zuidereiland, aan de West Coast, vooral in de buurt van Greymouth. Ten noorden van dat stadje ontstonden daardoor allerlei leefgemeenschappen, die op den duur gingen lijken op de Wild West stadjes, die wij op de televisie zien.

Iedere goudzoeker probeerde een z.g. claim te krijgen op een stuk grond en het goud werd gewonnen door een schep aarde in een z.g. goudpan net zo lang in water te spoelen, tot er een randje fijne goudkorreltjes overbleef. Op den duur kwamen er in zo'n leefgemeenschap allerlei houten bouwsels, die voor de verzorging nodig waren. Het nabouwen van zulk een stadje moest dus wel iets belangwekkends geven. Toch is de oorsprong van het idee Shantytown merkwaardigerwijze niet te zoeken bij personen, die belangstelling hadden voor de oude gouddelvers, maar bij mensen, die de herinnering aan de oude stoomtreinen levendig wilden houden.

Om kort te gaan, in 1968 kwam een aantal dergelijke strevers bij elkaar. Hun doel was om tevens een aantrekkelijke plek te verwezenlijken. „Wel”, zei een van de comitésleden „de aantrekkelijkheid van zulk een plek — historisch verantwoord — zal zijn, het nabootsen van een gouddelversstadje als vertrekpunt van de spoorlijn. Wij kunnen deze twee dus samenvoegen.”

Aldus geschiedde en gevormd werd, vrij vertaald, een „Ver-

eniging voor Historie en Mechaniek”. De leden van deze vereniging bouwden een stadje zoals het omstreeks 1880 kan hebben bestaan, compleet met een stationnetje en een spoorrails plus een loods met een paar indrukwekkende stoomlokomotieven.

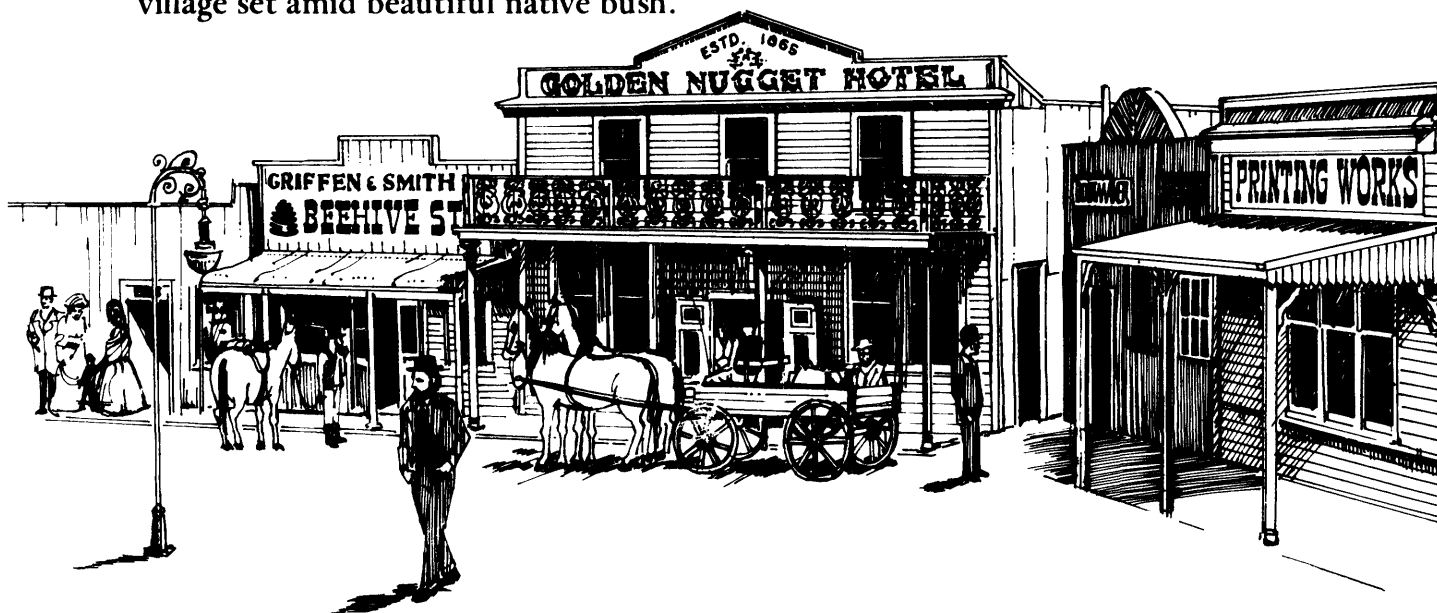
Niet alleen, dat men er geld voor over had, maar de leden werden zó geestdriftig, dat ze de houten loodsen en huizen in hun vrije tijd gingen bouwen, „labour of love” noemden zij dat. In 18 maanden werd gedurende 10 000 arbeidsuren, vrijwillig gewerkt aan allerlei bouwsels, die van her en der beschikbaar werden gesteld.

Het resultaat mag er zijn; als men het stadje binnenkomt, ziet men al dadelijk het stadhuisje en het hospitaal; verderop een houten kerkje en de brandweerloods, ook de „Jail”, het gevangenisje, zelfs met een galj ernaast. Verder zijn er „Everybody's Tearooms”, het Golden Nugget Hotel, de stallen, de Bank waar het gewonnen korrelgoud gewogen werd (de weegschaaltjes zijn nog te zien) en niet te vergeten het stationnetje met het piepkleine perron, alles van hout. Omdat er ook veel chinezen zo'n stadje bevolkten, is er ook een onderkomen, zoals de chinees dat voor zichzelf bouwde, met gebogen dak, punt in 't midden.

Buiten het stadje een claim, een afgepaald gedeelte van de bodem. Ook de toerist kan goud winnen, hij krijgt voor 2 N.Z.\$ een goudpan in de handen gedrukt, een kwak modder erin en spoelen maar. Wat hij wint, krijgt hij in een flesje mee. Terwijl hij nog bezig is, komt de reusachtige locomotief aanrollen en passeert er een soort diligence; er staat op „Shantytown - Christchurch Vice Versa”.

Ads Bouman

SHANTYTOWN is an authentic re-creation of a typical gold mining town of the boom days of the 1880's. It is located just five miles South of Greymouth, the sealed side-road taking you through the once famous Rutherglen. Today, a peaceful farming scene, but once the centre of sluicing claims, gold dredges, and Chinese diggers. Entering Shantytown, you go back in time seeing a complete village set amid beautiful native bush.

BOUWKUNDIG ALFABET

Borst. bij houtverbindingen, zoals liplassen, haaklassen, penlassen, kozijnverbindingen enz. een opstaand of uitstekend deel van het ene verbindingsstuk, waar het andere tegen of op aansluit.

Borstwering. algemeen gebruikte benaming voor opstaande, gesloten constructies, bv. bij balkons om het eraf vallen te voorkomen. Syn.: balkonhek, balustrade, attiek. Ook „de borstwering op 't solder”, dat is de hoogte tussen de verdiepingvloer en het verhoogde wurmt. Bij boerderijen de knierichel tussen de koestand en de goot. Zie bij **Verdieping**.

Lit.: L. Brandt Buys, De landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier.

Bossen. zie **Bossing**.

Bossing. Het verdiepte randgedeelte van een (deur)paneel, rondom het dikkere middengedeelte of het kussen. Bij schotdelen de schuin toelopende zijkant die in de groef van de aansluitende deel grijpt.

Lit.: H. Janse/S. de Jong, Houten huizen, bl. 39 en fig. 11 en 12.

Bouwmeester. Architect. Uit het verleden zijn ons slechts weinig namen bekend van architecten die in de Zaanstreek hebben gewerkt. We noemen daarvan de volgende:

- Dirck Jansz. Schaep: verbouwing doopsgezind predikhuys tot weeshuis (Stationsstraat 6 Zaandam), 1713.
- Joh. Samuel Creutz: Bouwmeester te Amsterdam, bouw van het rechthuis in Westzaan, 1781/83.
- Samuel Daesdonck: voorgevel koopmanshuis De Mol in Zaandijk, 1795. Hij was opzichter bij de bouw van het raadhuis in Westzaan.
- Arend Latensteyn: Uitbreiding tot kruiskerk van de Ned. Herv. kerk in Koog aan de Zaan, 1824/25.
- Hendrik Springer: Doopsgezinde kerk in Wormerveer, 1830/31.
- W.A. Scholten: stadsbouwmeester Purmerend, Raadhuis Zaandam, 1846/47.
- L.J. Immink: gemeentearchitect Zaandam, o.a.: het gebouw van de Kamer van Koophandel; de villa werd gebouwd voor de heer C. Cor-

ver van Wesse. Voorts bouwde hij de vm. HBS aan de Westzijde in Zaandam en aldaar een groot aantal woonhuizen. Immink had een voorliefde voor gepleisterde gebouwen en maakte veel kapconstructies met Philibert-spanten. Uitzondering was de kerkekamer van de Westzijderkerk, 1861.

• A.C. Bleys: de Rooms-katholieke kerk in Assendelft, 1887.

• J. van der Koogh: gemeente architect Zaandam, o.a. het postkantoor in Koog aan de Zaan, 1881/82; de vm. Hoopbrug, 1881; school 9 en 10 aan de Stationsstraat te Zaandam, 1903.

• Latere architecten die vooral restauratiewerken in de Zaanstreek uitvoerden waren J.F.L. Frowein, Jan de Meyer, Ferd. B. Jantzen.

Lit.: van Agt, de Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, deel VIII, Waterland en omgeving; H.P.R. Rosenberg, de 19de eeuwse kerkelijke bouwkunst in Nederland.

Bovenbalk. Bovenlegger. De gebintbalk die ligt op de balken van de beide jukken van een boerderij-vierkant.

Bovendeur. Hooideur boven in een omtimmerde hooiberging. Ook de bovenste helft van een onder- en bovendeur samenstel van een huis.

Bovenlicht. de lichtopening boven een deur. De deuren zelf waren oorspronkelijk niet voorzien van glas. De oudste bovenlichten hebben een glas-in-lood vulling. In 17e eeuwse bestekken aangeduid als een „deurcosijn met een glas daerboven”. De latere bovenlichten hebben een roedenraam of **Snijraam**.

Bozem. het rookkanaal boven een stookplaats.

Brug. „... op t groote zolder een brug te maken om de schoorsteen tegen aan te hange . . .” (HSbestek 1746 Westzaan). De houten constructie om een te verslepen rookkanaal van de zijgevel naar de nok te leiden. Ook **Leyning** genoemd (HSbestek 1777 Zaandam). In Broek in Waterland werd de naam **Slees** gebruikt (HSbestek 1739).

Bulsing. Zie bij **Korteling**.

Buurshoekje. het driehoekige zijte van een hoekraam.

UIT HET VERSLAG VAN DE STICHTING 'DE ZAAANSE SCHANS' OVER 1979

Met de instandhouding van een typisch Zaanse woonbuurt, hetgeen één van de doelstellingen van de Stichting is, heeft het bestuur zich ook dit jaar weer intensief bezig gehouden. Door het verrichten van achterstallig onderhoud aan de woningen is het voordelig saldo van het Onderhoudsfonds omgeslagen in een nadelig saldo van f 120.000,— per 31 december 1978.

Daar ook in 1979 nog veel achterstallig onderhoud moest worden gepleegd, is het nadelig saldo per 31 december 1979 opgelopen tot meer dan het dubbele. Door de Dienst Gemeentewerken van Zaanstad, aan wier zorg het onderhoud van de panden is toevertrouwd, is een meerjarenbegroting gemaakt voor de jaren 1979/1984, waarin de kosten zijn begroot in verband met de instandhouding van de bezittingen van de Stichting.

Uit de berekening blijkt, dat het normbedrag onderhoud percelen in de begroting voor 1980, aanmerkelijk verhoogd moet worden.

Naast de post „onderhoud”, wordt de totale financiële situatie ongunstig beïnvloed door de blijvende hoge rentelast als gevolg van de destijds opgenomen gelden ter financiering van het bezit.

In het jaarverslag over 1978 is er reeds op gewezen, dat het bestuur, geconfronteerd met deze situatie, alle mogelijke middelen zal aanwenden om uit de impasse te geraken, hetgeen ook geschiedt.

Hierbij dient te worden aangetekend, dat de hoofdbron van inkomsten, nl. die uit huur en verhuur van de op de Zaanse Schans aanwezige woon- en bedrijfspanden, maar ten dele soulaas kan bieden, enerzijds omdat de mogelijkheden waarbinnen huurprijswijzigingen van woonruimte zich op grond van de nieuwe Huurprijzenwet Woonruimte kunnen bewegen beperkt zijn en anderzijds omdat m.b.t. huur en verhuur van bedrijfspanden het indexeringsmechanisme gedurende de contractstermijn het enige instrument is, dat er voor zorgt dat de verhouding huur/onderhoudslasten niet nog verder verslechtert.

Het bestuur stelt zich dan ook op het standpunt, dat de oplossingen in een andere richting moeten worden gezocht.

Hiertoe is in het verslagjaar een aanzet gemaakt.

Onlangs zijn met het Rijk, te weten Economische Zaken en C.R.M., de eerste stappen gezet op de weg die er toe zal moeten leiden, dat van die kant een financiële handreiking aan de Stichting wordt gedaan teneinde de hoogte van de rentelasten omlaag te brengen, zodat een meer aanvaardbaar negatief exploitatiesaldo hiervan het gevolg zal zijn.

Indien het zojuist genoemde beleidsvoornemen om welke reden dan ook niet uitvoerbaar blijkt te zijn, dan zal het bestuur van de Stichting aanstonds voor het feit worden geplaatst, dat het voortbestaan van de Zaanse Schans, in zijn huidige vorm, aan een fundamentele discussie moet worden onderworpen.

Schilderwerk

In verband met kritiek van de zijde van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg m.b.t. de kleuren(combinaties) van een aantal zojuist geschilderde panden, heeft het bestuur besloten, dat aan de destijds bij de restauratie betrokken architecten zou moeten worden verzocht de kleuren op zgn. kleurenplankjes vast te leggen, opdat in de toekomst bij het schilderen geen verschil van mening meer zou kunnen ontstaan over de aan te brengen kleuren op de panden.

Van één architect heeft de Stichting momenteel de noodzakelijke informatie ontvangen.

Spuithuis annex werkplaats

Op het moment, dat deze inleiding wordt geschreven, wordt met de realisering van het spuihuis annex werkplaats op het voormalig terrein „De Haan”, waarover in het vorige verslagjaar reeds gewag is gemaakt, een aanvang gemaakt.

Het aanvankelijke ontwerp voor dit complex bleek op grond van financiële overwegingen niet haalbaar te zijn. Een en ander heeft ertoe geleid, dat gezocht is naar eenvoudiger constructies, die eveneens aan het doel beantwoorden.

De bouwkosten konden zodoende met ongeveer de helft worden teruggebracht. Het ligt in de bedoeling het terrein aan te passen.

BERICHTEN

Volledige Jaargangen Anno 1961

De bekende bedrukte bordcartonnen mappen, die wij inder tijd lieten maken, zijn bijna uitverkocht. De laatste 20 exemplaren gebruikten wij om 10 collecties van alle tot nu toe verschenen nummers van ons orgaan erin op te bergen (totaal 75 nummers; sommige exemplaren zijn foto-copieën).

De prijs van deze unieke verzameling is f 90,—. Als u voor *St. Nicolaas* een waardevol geschenk wilt, is dit een gelegenheid! De mappen kunnen worden afgehaald bij onze correspondent, de heer B. IJskes, Zonnewijzerspad 6, Zaanse Schans, 1509 BW Zaandam. U kunt bij hem ook per giro bestellen (nr. 626379). Het over te maken bedrag, incl. porto, is dan f 95,50.

Vereniging „Vrienden van het Zaanse Huis”

Goedgekeurd bij K.B. van 16 augustus 1967.

Secr.: R. de Hoog, Zonnewijzerspad 8, 1509 BW Zaandam
Penningmeester: J. Benjamin, T. Slagterstraat 1, 1551 CE Westzaan

Postgiro 742899 ten name van:

Penningm. Ver. Vrienden v.h. Zaanse Huis, Westzaan
Redactie „Anno 1961”: Ads Bouman, S. de Jong, M. van Leeuwen-Enklaar en M.L. Tiesinga-Autsema.
